

**OPO – Organisasjonen
mot politisk overvåking**
Postboks 628 Sentrum
0106 Oslo
Telefon 900 19 985
e-post: overvak@opo.as
Bank giro 0537.51.98403
<http://home.no.net/overvak/>

Medlemsbulletin nr. 2/2007

- **”Den andre versjonen” – vårt PM til Justisdepartementet**
- **Supplerende opplysninger**
- **Er OPO stadig levende?**
- **Styremøte onsdag 20. juni**
- **Kontakt med utenlandske/muslimske miljøer**
- **Medlemsverving**

KONTINGENTINNBETALING – PURRING

Kontingentinngangen i vår har slett ikke vært så dårlig, og en del medlemmer har også vært rausere med å sette inn en ekstra kontingent på kontoen vår.

Men fortsatt er det en del som ikke har betalt sine 200 kroner, noe vi innstendig oppfordrer dere om å rette på.

Betaler dere elektronisk, vil avsender gå fram av den utskriften vi får fra BBS. Og betaler dere på ”gamlemåten”, vil dere også bli fanget opp som avsendere, siden vi har tatt oss bryet med å klistre navnet deres på giroen.

DOKUMENTASJONS- OG INTERVJUPROSJEKTET "DEN ANDRE VERSJONEN". INNSAMLING AV DE OVERVÅKEDES KOMMENTARER TIL SINE OVERVÅKINGS-MAPPER

Den 24. april 2007 hadde deler av arbeidsutvalget sammen med Lars Borgersrud et møte med Justisdepartementet v/blant andre Knut Fosli. I møtet ble vi enige om å sende et PM om saken – "Den andre versjonen". De viktigste delene av PMet gjengis i det følgende:

Formål

Formålet med prosjektet er å framskaffe "den andre versjonen". Med dette menes de overvåkedes kollektive versjon av den overvåkingshistorien de selv mener å ha opplevd. Bak begrepet "den andre versjonen" skjuler det seg flere ulike fortellinger, som samler seg i det felles at de er "den andre" i motsetning til overvåkerne.

Prosjektet tar sikte på med vitenskapelige metoder å framskaffe dokumentasjon av de overvåkedes egne kommentarer til de beskrivelsene, hendingene, konklusjonene, antagelsene og andre forhold som dokumentene i deres tilsendte overvåkningsmapper inneholder. Dette kan skje ved intervjuer hvor den overvåkede kommenterer så langt som mulig dokument etter dokument som mappen inneholder og opplysninger som framkommer i dem. Det er ikke hensikten å samle inn alle mulige opplysninger om den overvåkede, eller å nedtegne deres livshistorier generelt, utover det som har betydning for å forstå hva som er nedtegnet i overvåkningsdokumentene. Formålet er å nedtegne de kommentarer fra den overvåkede som er *relevante* i forhold til overvåkningsdokumentene. Dette bør skje gjennom en kollektiv prosess, slik at et betydelig antall overvåkedes versjoner kan innhentes gjennom intervjuer.

Det er dermed håp om at det samlet sett kan framkomme et verdifullt historisk materiale, som sett i forhold til

overvåkingsmaterialet kan danne grunnlag for ny kunnskap gjennom framtidig forskning. Det er grunn til å anta at det vil være stor interesse for forskning på dette feltet allerede i nær framtid. De forsknings-temaene en kan forutse, omfatter en lang rekke viktige historiske og andre problemstillinger. "Den andre versjonen" kan utgjøre et svært viktig historisk tilleggs-materiale, under forutsetning at dette gjennomføres på en vitenskapelig forsvarlig måte, ut fra standardisert metodikk og kvalitetssikring, og omfatter et tilstrekkelig stort antall.

Intervjuene gjennomføres med den enkeltes samtykke og skal ivareta alle krav til personvernssikkerhet som kreves. Intervjumaterialet skal deponeres i Riksarkivet sammen med overvåkings-dokumentene.

Myndighetenes ansvar

Det er nødvendigvis slik at det er kildene, og i særlig grad de skrevne kildene, som i stor grad legger premissene for historikernes framstillinger. Vi har allerede fått flere historiske framstillinger som har brukt overvåkningsarkivene, og som er kritisert for å formidle den virkelighetsoppfatning som kommer til uttrykk gjennom dem. Her kan vi spesielt nevne rapporten fra Lund-kommisjonen og Knut Einar Eriksen og Trond Berghs *Det hemmelige Norge*. En slik kritikk kan være uberettiget sett ut fra forskerens synspunkt, fordi det tross alt er bedre med noen kilder

enn ingen. Kritikken kan også være berettiget, hvis det ikke gjøres anstrengelser for å kompensere fravær av kilder gjennom analyse og kildekritikk. Men uansett hvordan forskerne bruker et slikt ensidig kildetilfang i sitt arbeid, er det ikke til å komme fra at vanskene med å framskaffe kilder fra *den andre versjonen* vil vokse etter som tida går. Det er ikke til å unngå at en slik ensidighet vil gjenta seg i framtida.

Derfor er det viktig at også de overvåkedes virkelighetsbeskrivelse blir tatt vare på og gjort tilgjengelig for forskning. Myndighetene er klar over at dette er et problem og at denne skjevheten bør rettes på. Erfaringene viser imidlertid at det er vanskelig å oppnå at overvåkede hver for seg uten initiativ utenfra vil gjøre dette. Et eksempel på dette er at på tross av at Riksarkivaren har informert om at Riksarkivet vil ta i mot enkeltmapper, har til dags dat svært få respondert. Det ser ut til at den enkelte overvåkede kun forholder seg til sin individuelle overvåkningshistorie, og selv om de hver for seg kanskje ønsket å bidra til offentligheten og forskerne med sin versjon, har de begrensede muligheter for det. Bare det å ikke ha noen å henvende seg til som kan nedtegne deres versjon er et stort problem for de som ikke selv er spesielt skriveføre.

Ennå kan historikerne framskaffe opplysninger om hva som foregikk under overvåkning fra overvåkede som er i live. Men svært mange er gamle og flere er allerede døde, mange oppfatninger av hva som foregikk er ugjenkallelig tapt. For å bøte på den skade som vil skje i framtida er det derfor nødvendig å sikre de gjenlevendes beretninger. Med den overvåkedes egen versjon av det som foregikk får historikerne for det første et bredere kildegrunnlag, slik at de i arbeide med å analysere de forhold de er opptatt av, også kan belyse disse med kilder fra de overvåkede selv. I mange tilfeller vil slike kilder dessuten være kontradikterende i forhold til overvåkingsmaterialet, hvilket vil redusere faren for ensidig kildebruk,

stimulere kildekritikk og sikre et veloverveid og allsidig vurderingsgrunnlag.

Ansvar for at en slik innsamling kan finne sted må i første rekke være det offentliges. Myndighetene har sikret den individuelle oppreisning og gjenoppbygging av skade gjennom den erstatningsordningen som er etablert. Her er det snakk om den kollektive oppreisning og gjenoppbygging av offentlighetens mulighet for innsikt i den kollektive historien.

Et annet uttrykk for myndighetens kollektive oppreisning fikk vi i forbindelse med Årsmeldingen fra Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste (EOS-utvalget). Da den ble behandlet i Stortinget 19. mai 2005, hadde den i en avsluttende merknad (kapittel 7) blant annet følgende formulering: *”Stortinget ønsker å uttrykke en beklagelse overfor de personer som tidligere har vært urettmessig overvåket av Politiets overvåkingstjeneste, slik det ble avdekket av Lundkommisjonen.”*

Spørsmålene knyttet til kollektivt ansvar er berørt i Justisdepartementets høringsnotat av 19. mai 2006 om forslag til endring i midlertidig lov av 17. september 1999 nr. 73 om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre (Innsynsloven). Endringsforslaget går ut på å gi alle som har fått innsyn i sin saksmappe anledning til å inngi supplerende opplysninger. Den registrerte skal kunne påpeke feil og mangler eller gi sin versjon av saksforholdet. Slike opplysninger skal legges inn i sakens dokumenter uten noen form for kontroll: *”Ved at påståtte uriktige opplysninger derved ikke blir stående uimotsagt, vil det bli skapt et mer nyansert og helhetlig bilde av de opplysninger som befinner seg i sakens dokumenter.”*

Under Justiskomiteens behandling av Innsynsloven viste Arbeiderpartiets medlemmer av komiteen til at de dokumentene fra overvåkingsarkivene som Innsynsutvalget har samlet inn som grunnlag for mappeinnsyn og som kan

overlates Riksarkivet, ”under ingen omstendighet vil gi et fullstendig bilde av situasjonen, og at materialets verdi (dermed) forringes.” Dette framsto da som et argument for at den enkelte kunne kreve slike opplysninger som vedrørte en selv i offentlige arkiver, slettet eller makulert, og en åpning for makulering av de originaldokumentene fra overvåkningsarkivene som Innsynsutvalget hadde innhentet. Dette ble også vedtatt av Stortinget. Vedtaket vakte oppsikt og harme. Ikke minst mange overvåkede selv tok til orde og ga uttrykk for at vedtaket kunne oppfattes som at myndighetene nå ville kunne slette bevisene og dokumentasjonen på den ulovlige overvåkningen som hadde funnet sted. Innsigelsene førte til at den aktuelle paragrafen i Innsynsloven (§ 3a.) ikke har blitt iverksatt. I 2001 pekte også Innsynsutvalget på en rekke godt begrunnede innvendinger mot å iversette vedtaket, hvilket førte til at saken ble revurdert i departementet, som i stedet utarbeidet et nytt forslag til § 3a som gir rett til å gi supplerende opplysninger. I sitt forslag skriver departementet følgende:

Samlet sett er den bærende tanke at den historiske verdien forringes når dokumentene ikke gir et fullstendig bilde av situasjonen, samt at en fortsatt lagring av uriktige opplysninger eller opplysninger innhentet ved ulovlig metode vil innebære en fortsettelse av den krenkelsen som har funnet sted gjennom den ulovlige overvåkingen.

Forslaget om at den registrerte kan gi supplerende opplysninger, og dermed fremstille sin versjon av historien, vil imidlertid etter departementets oppfatning føre til at det kan gis et mer fullstendig bilde av situasjonen. Videre må det antas at en fortsatt lagring av uriktige opplysninger mv. først og fremst kan anses som en

fortsettelse av krenkelsen så lenge slike opplysninger står der uimotsagt. Når det i slike tilfelle også fremgår at opplysningene hevdes å være uriktige eller innhentet ved ulovlige metoder, er departementet av den oppfatning at opplysningenes krenkende eller injurierende karakter svekkes i betydelig grad.

Departementet legger også vekt på at den nå foreslåtte ordningen vil gjøre det mulig at mange flere vil kunne korrigere et ellers noe skjevt bilde enn hva som hadde vært tilfelle dersom man hadde gjennomført nåværende innsynslov § 3a.¹

Ut fra dette foreslår departementet at det må gis regler for saksbehandlingen, ved at alle det gjelder gjøres kjent med retten til å komme med merknader av Innsynsutvalget. Det er imidlertid bestemt at Innsynsutvalget skal avslutte sitt arbeid sommeren 2007. Departementet foreslår derfor en tidsfrist på to måneder for den registrerte til å komme med sine merknader. Hvis merknadene kommer senere enn denne fristen skal de kunne avvises av Innsynsutvalget uten klagerett.

Endringene i Innsynsloven innebærer at staten tar et prinsipielt ansvar for *den andre versjonen*, men samtidig etablerer rutiner for hvordan den kan framskaffes som i praksis er svært knappe, og viktigst – gjør den overvåkede selv på individuelt grunnlag ansvarlig for å framskaffe den. Erfaringene tilsier at det er begrenset utsikt til at den enkelte uten hjelp er i stand til å framkomme med slike merknader. Dette er ytterligere svekket ved at merknader vil kunne avvises ut fra en knapp tidsfrist, selv om dette ellers er forståelig ut fra en betraktning om behovet for sluttstrek. Den enkelte vil forståelig

¹ Høringsnotat 19.05.2006 – Forslag til endring i midlertidig lov 17. september 1999 nr. 73 om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre (Innsynsloven).

nok relatere dette til de betydelige ressurser som staten gjennom mange år brukte på å framskaffe den ulovlige dokumentasjonen om de overvåkede.

Sett fra et så vel individuelt, kollektivt og ikke minst historisk perspektiv, kan det stilles spørsmål om intensjonene er godt nok ivaretatt i det praktiske opplegg som departementet har iverksatt. Formålet med prosjektet "Den andre versjonen" er derfor å realisere intensjonen bak de endringer som departementet her kommer med og som det offentlige må sies å ha et historisk ansvar for. Ved systematiske, vitenskapelige metoder kan noe av skaden gjenopprettes ved at myndighetene inviterer den enkelte til å aktivisere seg gjennom en nedtegning av deres versjon, som ledd i *en kollektiv gjenoppretting*.

En slik innsamling av data om den overvåkingen som fant sted etter den andre verdenskrigen, en overvåking som var sterkt påvirket av det politiske klimaet under den kalde krigen, bør for øvrig – etter vår mening – komme til nytte ved utformingen av det nødvendige overvåkingssystem vårt land må ha i framtiden. For legitimiteten til en framtidig overvåking er det av avgjørende betydning

at man både unngår de fleste feilene som ble begått i perioden etter 1945, og dessuten ikke igjen etablerer en overvåking av lovlig politisk virksomhet (både kollektiv og individuell) med ulovlige metoder, og at det etableres registre over uskyldige personer. Registre som en kan frykte vil komme på avveie i en krisesituasjon. Foruten de positive virkningene dette vil kunne få for legitimiteten til landets myndigheter, vil det kunne spare store ressurser i form av arbeidsinnsats – og dermed også penger. Et tredje – kanskje viktigste – moment, er at lærdommen en kan høste av et dokumentasjonsprosjekt som her skisseres, vil bidra sterkt til å gi borgerne en opplevelse av at retts-sikkerheten i samfunnet er ivaretatt, på den måten at det er balanse mellom *nødvendig* overvåking og den enkeltes legitime rett til personvern.

Så fulgte noen avsnitt om praktiske sider ved organiseringen av prosjektet, om omfang og så vider, som vi ikke finner grunn til referere her. Spannende blir det imidlertid å se hva departementets neste utspill blir.

SUPPLERENDE OPPLYSNINGER

I forrige bulletin gjenga vi et brev fra Innsynsutvalget som opplyste om adgangen til å inngi supplerende opplysninger, og vi oppfordret dere alle til å bruke denne anledningen til å rette opp det skjeve bildet av overvåkingen som ellers ville blitt stående. Vi vet at noen har tatt oppfordringen alvorlig, men ikke hvor mange. Det vi imidlertid har forstått, er at mange har syntes fristen på to måneder har vært for snau. Dette siste har vi henvendt oss til Innsynsutvalget om for å få endret,

men svaret var negativt. Ingen utsettelse av fristen!

Tidligere – lenge før Innsynsutvalget kom med sitt brev – har styret i OPO gjentatte ganger oppfordret dere om å sende inn kopi av mappene deres til Riksarkivet. Men oppfordringen har i svært liten grad blitt fulgt opp.

I sitt siste møte så imidlertid AU en smart kopling her: Alle som har mappe og som samtidig har behov for å gi inn supplerende opplysninger, men *som syns fristen for*

dette er for kort, oppfordres nå om å sende mappe – med kommentarer – direkte til Riksarkivet dersom det har tatt lengre tid enn to måneder å få skrevet ned de nødvendige kommentarene.

Derfor, lykke til med innsending, enten det skjer via Innsynsutvalget eller direkte til

Riksarkivet! Og husk, dette er viktig av hensyn til framtidens historieskriving – og av hensyn til kvaliteten på den overvåkingstjenesten vi vel må ha også i årene framover, jfr. vårt PM til Justisdepartementet som vi har gjengitt deler av foran?

ER OPO STADIG LEVENDE?

Fra Danmark fikk vi i mars følgende hyggelig e-post:

Kære OPO

Jeg vil gerne vide om OPO stadig er levende og aktiv. Her i Danmark har vi en løbende debat og skriverier omkring det danske PETs overvåkning og ikke mindst registreringspraksis i fortiden. Historikerne har fået meget partielt adgang til PETs arkiver, og der er nedsat en kommission, som nu sidder på 10'ende år og undersøger. Det går langsomt fremad. Vi har ingen lov om erstatning, men kraftig indsats fra dele af den nuværende regering, som gerne vil hæfte beskyldninger om terror og spionage på stort set alle der var registrerede med det man kalder god grund.

OPO hjemmeside har været god inspiration for os i Danmark. De friheder som et politiske politi tog sig i Norge tror vi fuldt og fast på, også har fundet sted i Danmark.

Hilsen

Ole S.D. Hansen

Randager 10

2620 Albertslund

43 64 97 41 mobil 23 84 19 35

tlf 43 64 97 41

e-mail osdh2620@adslhome.dk

Vi besvarte brevet blant annet slik:

Ole S. D. Hansen

Takk for hyggelig e-post for noen dager siden.

Jo, OPO lever i beste velgående. Etter mye strev fikk vi for et par år siden presset en unnskyldning for ulovlig overvåking ut av myndighetene. Det var en viktig delseier. Nå jobber vi med et prosjekt for å dokumentere de overvåkedes egen versjon av hva som skjedde i etterkrigstiden. Viktig for framtidig historieforskning. Men vi ser også framover og prøver å bygge opp en beredskap mot overvåking av nye grupper og enkeltindivider. Så det er nok å henge fingrene i...

Til slutt, er du interessert i å stå på vår mailingliste – som ”ikkebetalende medlem”. Da får du elektronisk tilsendt våre medlemsbulletiner og eventuelt annen informasjon som går ut til medlemmene.

Med vennlig hilsen

Kjell Horn

Leder

STYREMØTE

OPO avholder styremøte onsdag 20.juni kl. 17.00 i kontorlokalene i Samfunnshuset, 7. etasje (samlokalisert med Marxistisk Forum). Saklista er ennå ikke ferdig utarbeidet, men mye av det som er tatt opp i denne bulletinen, vil bli drøftet videre på møtet. Når vi opplyser om styremøtet her, er det for å minne medlemmene om at styremøtene også er å betrakte som medlemsmøter, men av hensyn til plassen (som er begrenset), ber vi om at interesserte medlemmer melder fra på forhånd.

KONTAKT MED UTENLANDSKE/MUSLIMSKE MILJØER

I arbeidsprogrammet for 2007 heter det i punkt 5.1 "Knytte oss nærmere til aktiv ungdom, innvandrers- og minoritetsmiljøer og til brede folkelige bevegelser – for eksempel antiglobaliseringsbevegelsen."

For å følge opp dette, inviterte vi til vårt AU-møte 3. mai nyvalgt styremedlem Anthoni Turgay Backe, og ut av en konstruktiv samtale ble vi enige om å sende nedenstående brev til Islamsk Råd Norge:

"Organisasjonen mot politisk overvåking – OPO – ble stiftet i november 2001. De som tok initiativet, var en gruppe mennesker som hadde vært overvåket på politisk grunnlag fra 1945 og i alle år siden.

Da myndighetene ble gjort oppmerksom på den ulovlige overvåkingen, ble det nedsatt en kommisjon som ble ledet av høyesterettsadvokat Kjetil Lund. Kommisjonen gjorde sine undersøkelser, og på grunnlag av disse skrev de en rapport, som i sin tur førte til at det ble vedtatt en lov i Stortinget – *Innsynsloven*, og at det ble nedsatt et eget utvalg – det såkalte Innsynsutvalget – som skulle administrere de overvåkedes innsyn i "mappene".

OPOs innsats de nærmeste årene lå på to plan. Det ene var å oppmuntre flest mulig av dem som hadde mapper til å be om å få innsyn i disse. Her lyktes vi bra. Den andre var å få Stortinget til be de overvåkede om

en unnskyldning. Også her lyktes vi, i og med at Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité den 19. mai 2005 i sin årsrapport hadde tatt inn en slik unnskyldning, som så ble godkjent i Stortinget. Men vi er ennå ikke i mål når det gjelder å jobbe med denne dystre fortiden for det demokratiske Norge. For vi mener det er viktig å sikre som historisk materiale fortellingene til de som har vært overvåket. Dette er et prosjekt vi har satt i gang med arbeidstittel "Den andre versjonen".

Å sikre fortiden er bra. Men OPO ser også framover, og det er her dere i Islamsk Råd Norge kommer inn i bildet. For mens norske venstreradikale i forrige fase var de som etter myndighetenes (fullstendig feilaktige) oppfatning representerte en "fare for rikets sikkerhet", så har det – etter 11. september 2001 – skjedd en dramatisk endring i fiendebildet, noe dere vel har

merket ganske tydelig. Og vi tror altså at mange muslimer – eller hele muslimske miljøer – i Norge blir utsatt for tilsvarende overvåking som den vi opplevde særlig sterkt i McCharty-tiden på 1950-tallet.

Kravet om en *permanent innsynslov* er et viktig ledd i arbeidet for å sikre at vi alle kan nyte godt av våre demokratiske rettigheter i det vi ønsker skal være et så åpent samfunn som mulig.

OPO er ingen stor og sterk organisasjon, verken med hensyn til økonomi eller

medlemstall. Men vi har samlet en del erfaring når det gjelder overvåking, og vi opplever å bli tatt på alvor i vår dialog med justismyndighetene. Derfor mener vi vi har noe å tilby mennesker som i dag blir utsatt for ulovlig overvåking.

På denne bakgrunn vil vi – som en begynnelse – invitere en eller flere representanter for Islamsk Råd Norge til et møte med vårt arbeidsutvalg en gang i løpet av sommeren.

MEDLEMSVERVING

Leder var tilstede under 30-årsjubileet for Klassekampen som dagsavis, og traff der en uhorvelig stor mengde gamle kjente som, blant mange andre forhold, hadde det til felles at de har vært overvåket av det som i sin tid var POT. Men – oppsiktsvekkende nok – glimrer de aller fleste med sitt fravær som medlemmer av OPO. Derfor følgende oppfordring: Alle OPO-medlemmer som fortsatt har personlig og vennskapelig kontakt med tidligere ”mappefolk” – fortell dem om OPOs arbeid – ikke minst det som er framtidsrettet, og prøv å få dem til å melde seg inn. De fleste har råd til de 200 kronene, og noen annen innsats enn et passivt medlemskap forventes ikke av dem. – Men, selvsagt, skulle noen ønske å yte noe som aktive, ville ikke noe være hyggeligere enn det!